

Эш Н. С. ХРУЩЕВ ТУН чугаазынын уланчызы

(Эгези 1-ги аринда).

Мен Дунинцевти болгон оон «Чыгыс-ла» деп биле эвес» деп шуугаан үндүргөн романынын дугайын шалга-ла чугаазан болгон мен, даштыкмыз бистин чамдык өжөттөнүрүбүз оо романын дугайында оон орус литературасын бергени дээр чогаал ол дээр чыгыс чугаазанар болгон. Инчалла-лаа уш-ле чыл эрти. Ол чогаалы ам кым номчуп турармы, ол кымга чектигила, а чогууна чыгыс чектигила инда боле чыгыс болгон. Инда шуугу-ла чүвени багыт чугаазан-на харын. Мен ол номчу номчаан мен, номчутур боорда согуургаа чок эвес номчаан мен. (Залда шимиз). Инда кичкейге салып болур чамдык аринбар бар.

Мени мурун ол чогаалды номчаан Анастас Иванович Микоян — номчут, инда авторун бүтү-дүмчүл алган микоян индыг болулар бар-дыр! — деп менде чугаазан.

Илет, чамдык таарымча чок болушкунарын Дунинцев мала билдирип болгон, инчалла-лаа хөөрөдип, өжөктөр түнөп кылган хөөр-биде көргүзүлгөн. Мен шалга-ла ол дугайында чугаазан болгон мен, Дунинцев казан-лаа бистин дайын-чымыз эвес чоразан болгон совет тургунуна уураалыкчымыз чор-биде деп ам-даа санап турар мен. (Адыш часкаашкыны).

Ол кижини мээң казан-лаа көр-бөсүн шындык, оон-биле чугаазалыккан мен, инчалла-лаа чыйтыккан мен. Ону хулаа алыр деп баарымга-ла бирде алчип-биле, бирде калдым-бир делегация-биле ужурашкыр апаар боор чүе-дир. (Залда шимиз). Мынчанга оон-биле чугаазашпай барган мен.

Индиги литературанын четпес чүгүз чүгүз! Мен чүгө Дунинцевтин дугайында эвес, харын бистин социалисттик интеллигенция амыралын көргүдөгү болуун «эзел-чигеж-биле» дээр хөөнөрлөгү өскө-даа чогаалчыларын дугайында чугаазан турармы. Ол Олар таарымча чок болушкунарын акып эрте-ринге партияга, болуун уулуна баа дулаалар деп болушар боор, инчалла-лаа олар хажыттыган, дөдөдөпчүлүккө көргүзүп турганар, ол чурумал доразан-на бистин өнүктүрүшү эвес, дайынчыларын кичкейгөн болу-дөдө чамдыкымда берген. Нама-тур спирит чокка анаа организми-н чалаалып шыдааган, шак мынгы багыт чыктыруу үчүн. Чаа кичкейгөн шындыкты багытлап турар чогаалчылар, амыралы чур-чур көргүзүшкөн семеп турган ин-дыг хажыткычымын, хооун меге билишкенин дүрүм чок чо-руунга бүтүрүп бүтү кижилер килешип үнөп, анаа уулу чыгыт кө-дүрүп үнөнгөн. Демисел-даа эгез.

Ол демиселге бистер кымнын таланын бис? Эки болушкунарын үнөсүн кылдыр алчым, ол эки чүгө үнөсүн күш-ажалын кайгамчык көдүрүшкүнү көргү-зүп, кижилерин чүктүрүшкөн кы-шым, оларын буртуулар кийгизип, чаа делегация оларга оркуту алтып турар чогаалчыларын болгон ула-нышкынын таланын болбойн-аан. Олар эки мааларын оутур-хөөрлөргө кижилерин дээр демиселтерин болгон шынарларын байдып түнөп, оларын багыт оутур-хөөрлөргө уулу тургузуу, чаа чүгө-биле эрти чүгүзүл демиселин болгон чаа чүгүзүл чалаал чок тилегири көргүзүп турар мынчан-на кылдып туралар. Эки чүгө-дөдө киргүзүшкөн, олар оон-биле кады ам октаега чогүрү чүгүзүл оутур шаап туралар. Амыралы болушкунарын чурч көргүзүшкөн кичкей чок чорук шын болур боор деп болот тур мен. Калым-даа та-варымгада оон барымчалар турар мен, ол айткынын мынчаар билер мен. Каскашкыр дээрлерин мен ынтчаар дээр мен. Мен чогаалчы эвес мен, инчалла-даа болуун ол болушке кайы-бир чеге-биле ха-маарыштырып турар мен. (Хөгүл шимиз). Найралдыг адыш час-каашкыны).

Ирак эвес эртен уенин тодара-дыгынага хамааркыр каш санал-дарын мен чугаазакан тур мен, эштер. Инды-лаа ур эвес уеде эгез чыгыт шынчалык болуп турган демиселдин артышкыны бистин аравыста ам безин бар болуп турар. Ол болза партиянын шугуунга хөөрөн шыншкыны кылдыр орадыктып турган ревизионисттер уулу принципалдык, илейлг демисел болур. Индыг шыншкыны-нарга уулу бүтү чогаалчы хей-ни-ти көдүрүп үнөп. Чогаалчыларын ол хей кезин ревизионист үзө болушкунарын таралыкчыларын уулу шийттирлг демиселдин үнөп. Илейлг ол чогүш бүтү чогаалчы-ларын хире чеге-биле хаара тут-кан деп хөөрөм чок чугаазал болур, азы-бүрү кижилер ол демиселди эзелкелейинин азы-бүрү чеге-биле болгон азы-бүрү аралар-биле чоругуу турган шын-на.

Литератураларын чамдыктары, оларын фронт терминдерин дым-биле чугаазаларга автоматиктер деп адап болур ийик. «Дайынчы» бы-

жыгаанган черинге күштүтү-биледе сен кайы-даа таланын кирин-пешин — ырап чоругуун күзөңгө, демилеринин кайымында-даа мө-гүлөп уер апаар сен. (Адыш час-каашкыны).

Демисел тене берген соонда, «чо-гүштү» эгезленирин, партиянын кол шугуунга уулу демиселди эгез-ленирин чамдыктары херек кы-рында кым өгөдөчү болгон дугайын дүргө-не утуп шаптарын бооар, холдарын сула салгылапкан, бур-ганнарда мыктыг кижилерин анаа илерейп көргүзүшкөн, кижилерин чамдыктары орадыкыр-лар. Шак мынгы тайбын байдалга туруп алган оларын хей чеге-ле хо-мудайккан аныктыг кылдыр мелег-лөп туралар. Инчалла-даа мынгы аныктыг хомудайк мынгы айт-кыр-биле чугаалыктын маанар мен. Мени түдүп хоруугаарын херек кылдыр санаар болушар, оон-биле баа чепсөөржир мен.

Чагаа ээлинин холууну чүгүзү.

Бо Сөңгө болгон чүгө. Чугаа-лажын көр-дүр дээр чагаанын авторун чалаан мен. Оон-биле та-ныш-тым. Оон фамилиянын дымнаам, шаанда бир мынгы фамилияныг ге-нералды билер чоразан мен деп ааа чугаазалым.

Чагаанын ээи үчүн хире харын анык кийи болу. Чугаалажыга ол бодун угаан-сарымдыг болгон чеге шыкбай кийи кылдыр көргү-түсөн. Болуун дугайын, амыралы-нын дугайын, азын чигире-н-н дугайын, оон бодунга багыт саларын чегирген кижилерин дугайын ол чугаазалым. Оон чугаа-лажын бооар.

— Мээң байдалымн билер көр-түр. Чүдүрүчүлөп ажаллап болур мен, көрүп оулар силер — меге киж мен. Инчалла-даа оон кылдыр көргүш, ол ажалы мен чагыт-пайн турар. Чүдүрүчүлөп арбынын ажаллап ал турар, мен баа арбын-ын ажаллап ал шылар турган ийик мен, инчалла-даа мээң бр-дүрөс-түр. Сөгүт үгө чегир бри-галла ажаллап турган мен. Мээң бооарга, бригадала өскө кижилер хейи ажаллап ал турар. Мени оон кылдыр көр, мынчанга арбын-дөдөчүлөп чок ажалды боорлар. Ам чүгө кылдыр мен, өг-бүдөмн ка-чаар мен? Мээң квартира бербес-түр, хуу квартиралда чурттап турар мен. Бир эвес күрүм квартираны-га чурттап турган болушма, эгез-ти талар ийик мен. Дулаал көр-түр. Ар-септидиг кийи болушур Силерге алап тур мен, ону Силерге бүтүрүлүр мен.

Ол кижини дымнаам, оон-биле хөөрөшкөн, анаа бүтүрөм мен, ол мээң эки кийи кылдыр көргүсөн. Ол кижини чымчак өзү-биле көр-гөн чааа чок, инчалла-даа оон-биле чугаазалык мээң таарым-чалыг болгон. Ол кижиге бүтүрөп шынарды мен, мынчанга ол меге мегелесеп деп бооар күзөңгө-дүр. (Ургүлчүлөдиг адыш часкаашкыны).

— Менден чүгө күзө-дир Силер, чүгүзү-биле Силерге дулаал болур мен? — деп оортан айткырым.

— Өг-бүдөмн чегирттир аш-кар, чегирттир шылар кылдыр меге дулаал көрүр — деп ол чу-гаазалым. — Хамыктын мурунда ол-дүр. Кайымын, урууларым болгон амаага эеп чеге боорун кү-зөп тур мен.

— Инды-дыр, Силерге дула чегирттир кылдыр дээр — деп азын хамыктым. — Партия хөөр-комунун секретарына телефон до-лаар мен, Силерге кичкейгөн са-лырды, Силерин ажалга кийин талала, Силерин мергежид чегир алырларга дула чегирерин оортал дийл көрөй. Мынчанга ар-сеп-тидиг ажаллаарын кылдыр көр-түр. Силерге чала боорун дийл көр-түр. (Оор чоразан кижиге чала боор деп чүвени бола көртүр!) (Накты. Адыш часкаашкыны).

Ол чорук чүгө бистин совет байлаал-да болушар аралган. (Адыш час-каашкыны).

Болушарга бажын түдүп азын дээр Силерге чала боор, азы ар-дэм бар чүе бола, Силерге квар-тира боорун дийл көрөй, мынчан эвешти талар Силер. (Бисте квар-тира халасын дегелде эи-не эвешти билдирет болот; оу ужу эртертен талар кылдыр чугаазал-пай мен, чүгө дээр ол аш-ка-рентилер ол бажында бажы ажаа-чынын дегелде бестин четпес боор).

Мээң чугаалажын орган кижим мынча дээр: — Ол кончуг-ла эки болур ийик. Силерге өөрүп четирер мен. Анаа бүтүрөп, оон-биле кижиге өзү-биле чугаалажын турарына чу-гаалажыга үзөңгө ол бүтүрөп, чагаанын автору менден мындиг дийл кылды: — Эш Хрущев, турсаа кыл-дыр Силерин-биле кады чуруука тырттырары мээң кончуг күзө-чиги билер көрүр. (Накты. Адыш часкаашкыны).

— Ону кылды болур, чүгүзү тырттырар кижиге эки болур, чокк олурун алыр — деп ааа харым-лажым.

Божа олурттарымыска, бистерин чүгүзүк тырттырар. Чүгүзүк апаа чоругуу бээрин алаан мен. Ол чүгүзүк апаа чоругуу берген. (Адыш часкаашкыны).

Чугаалажыкмыла көпкөк безин мырынай чогү чугаалажыктын түнөсүндө илереп келди.

— Чүгө азынча чегир алыр эвес, харын кадаймырга болгон уруугаарыга бестеринг чеге боор таланы-биле Силерге дулаал көрөй — деп мынчан апаа чугаа-лажым.

Ол азынча чана берген, ону ажалга таарыштыр тургузуп дула-лаан. Оон канчаар ажаллап, бодун калыг туттууну турарын билер келерин дийлөм мен. Ол чүдүрү-чүлөп ажаллап турарын болгон ба-гай эвес ажаллап ал турарын мээң дымнаам. Ол эки чурттап турар дымнаамын дийлөм болду. Ду-ла чегиртти дээр өөрүп четирерин илерейлөм болду. (Ургүлчүлөдиг адыш часкаашкыны).

Бистин амыралымын фак-тыларын бироза ол-дүр, эштер. Чагаанын автору — дийлг, тодара-гай кий-дир.

Ол чагааны болгон оон ээлини азы-бүрү көрүп болур турган. Инчалы дээр оор ужурунда дөрт улаа шийттирп чоразан кийи бж-жөн болот. Ону ажалга кийип чоразан-дыр, а ол оозун каапкан, баа дагып ооразын чорутар турган-дыр, а ам эзеп мээң-биле ужурашкырын күзөй берген-дыр, — оу тутуп азынча, харымсалга кийипер деп чугаазал болур тур-ган-дир. Ол бир азын көргүшкү-дүр.

Инчалдыр көргүшкүн ол кижиге чүгө берип болу деп турганмын чам? Инчалдыр көргүшкүн шын оруктан дайып дүшкөн кийи на-ра-башыга болуун оор мергежидин бестин алырныг чегирер ийик, мынчага бистин ажал-хөөрөшкөн кийи херек болот. Ол кижини шын орукка тургузар талала, бир азын көргүшкүн херек, кижиге, оон эки шынардына бүтүрөп шынарды херек. Ол коммунист тургузукунун илепейлг кийи-жичкан болуп шылар бе? Ша-лаар, эштер! (Динитиги адыш часкаашкыны).

Индиги таарымчаларын тодара-дып бижир дугайында бүтүлөп хулаа-диг болгон «Педогогика шугула-диг» бүтүлөп суралгы автору Антон Семенович Макаренко-биле чаржыры мээң берге. Ол баа-ла, кижини чаагы чоругу, кижиге бүтүрүлгөн уулу күзөй көрү-гөн. Мынчанга кымга кичкейгөн салгынын болгон кымга бүтүрөп турганмын, кижиге ол бүтүрөп чүгө-чүс катан кайы хире артык күштерин кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Мээң денешкенимден чамдык кижилер дүшкөн хире денешкенин дийлөп чалаас. Инчаллажык мени шын билер алыр боор силер деп бой-дир мен. Чага-биле бо факт мөө мурунда чугаазалык чүгө чүгө хамарышкан. Кижилерин кижилерин болгон эде кижилеринин айткылыгы — ол эи чугаа айткылыгы болуп турарын көргүзө дээр ол фактын айт-тым. Бистин чүгүзүтүсө кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Менден чүгө күзө-дир Силер, чүгүзү-биле Силерге дулаал болур мен? — деп оортан айткырым.

— Өг-бүдөмн чегирттир аш-кар, чегирттир шылар кылдыр меге дулаал көрүр — деп ол чу-гаазалым. — Хамыктын мурунда ол-дүр. Кайымын, урууларым болгон амаага эеп чеге боорун кү-зөп тур мен.

— Инды-дыр, Силерге дула чегирттир кылдыр дээр — деп азын хамыктым. — Партия хөөр-комунун секретарына телефон до-лаар мен, Силерге кичкейгөн са-лырды, Силерин ажалга кийин талала, Силерин мергежид чегир алырларга дула чегирерин оортал дийл көрөй. Мынчанга ар-сеп-тидиг ажаллаарын кылдыр көр-түр. Силерге чала боорун дийл көр-түр. (Оор чоразан кижиге чала боор деп чүвени бола көртүр!) (Накты. Адыш часкаашкыны).

Ол чорук чүгө бистин совет байлаал-да болушар аралган. (Адыш час-каашкыны).

Болушарга бажын түдүп азын дээр Силерге чала боор, азы ар-дэм бар чүе бола, Силерге квар-тира боорун дийл көрөй, мынчан эвешти талар Силер. (Бисте квар-тира халасын дегелде эи-не эвешти билдирет болот; оу ужу эртертен талар кылдыр чугаазал-пай мен, чүгө дээр ол аш-ка-рентилер ол бажында бажы ажаа-чынын дегелде бестин четпес боор).

Мээң чугаалажын орган кижим мынча дээр: — Ол кончуг-ла эки болур ийик. Силерге өөрүп четирер мен. Анаа бүтүрөп, оон-биле кижиге өзү-биле чугаалажын турарына чу-гаалажыга үзөңгө ол бүтүрөп, чагаанын автору менден мындиг дийл кылды: — Эш Хрущев, турсаа кыл-дыр Силерин-биле кады чуруука тырттырары мээң кончуг күзө-чиги билер көрүр. (Накты. Адыш часкаашкыны).

— Ону кылды болур, чүгүзү тырттырар кижиге эки болур, чокк олурун алыр — деп ааа харым-лажым.

Божа олурттарымыска, бистерин чүгүзүк тырттырар. Чүгүзүк апаа чоругуу бээрин алаан мен. Ол чүгүзүк апаа чоругуу берген. (Адыш часкаашкыны).

Чугаалажыкмыла көпкөк безин мырынай чогү чугаалажыктын түнөсүндө илереп келди.

— Чүгө азынча чегир алыр эвес, харын кадаймырга болгон уруугаарыга бестеринг чеге боор таланы-биле Силерге дулаал көрөй — деп мынчан апаа чугаа-лажым.

Ол азынча чана берген, ону ажалга таарыштыр тургузуп дула-лаан. Оон канчаар ажаллап, бодун калыг туттууну турарын билер келерин дийлөм мен. Ол чүдүрү-чүлөп ажаллап турарын болгон ба-гай эвес ажаллап ал турарын мээң дымнаам. Ол эки чурттап турар дымнаамын дийлөм болду. Ду-ла чегиртти дээр өөрүп четирерин илерейлөм болду. (Ургүлчүлөдиг адыш часкаашкыны).

Бистин амыралымын фак-тыларын бироза ол-дүр, эштер. Чагаанын автору — дийлг, тодара-гай кий-дир.

Ол чагааны болгон оон ээлини азы-бүрү көрүп болур турган. Инчалы дээр оор ужурунда дөрт улаа шийттирп чоразан кийи бж-жөн болот. Ону ажалга кийип чоразан-дыр, а ол оозун каапкан, баа дагып ооразын чорутар турган-дыр, а ам эзеп мээң-биле ужурашкырын күзөй берген-дыр, — оу тутуп азынча, харымсалга кийипер деп чугаазал болур тур-ган-дир. Ол бир азын көргүшкү-дүр.

Инчалдыр көргүшкүн ол кижиге чүгө берип болу деп турганмын чам? Инчалдыр көргүшкүн шын оруктан дайып дүшкөн кийи на-ра-башыга болуун оор мергежидин бестин алырныг чегирер ийик, мынчага бистин ажал-хөөрөшкөн кийи херек болот. Ол кижини шын орукка тургузар талала, бир азын көргүшкүн херек, кижиге, оон эки шынардына бүтүрөп шынарды херек. Ол коммунист тургузукунун илепейлг кийи-жичкан болуп шылар бе? Ша-лаар, эштер! (Динитиги адыш часкаашкыны).

Индиги таарымчаларын тодара-дып бижир дугайында бүтүлөп хулаа-диг болгон «Педогогика шугула-диг» бүтүлөп суралгы автору Антон Семенович Макаренко-биле чаржыры мээң берге. Ол баа-ла, кижини чаагы чоругу, кижиге бүтүрүлгөн уулу күзөй көрү-гөн. Мынчанга кымга кичкейгөн салгынын болгон кымга бүтүрөп турганмын, кижиге ол бүтүрөп чүгө-чүс катан кайы хире артык күштерин кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Мээң денешкенимден чамдык кижилер дүшкөн хире денешкенин дийлөп чалаас. Инчаллажык мени шын билер алыр боор силер деп бой-дир мен. Чага-биле бо факт мөө мурунда чугаазалык чүгө чүгө хамарышкан. Кижилерин кижилерин болгон эде кижилеринин айткылыгы — ол эи чугаа айткылыгы болуп турарын көргүзө дээр ол фактын айт-тым. Бистин чүгүзүтүсө кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Менден чүгө күзө-дир Силер, чүгүзү-биле Силерге дулаал болур мен? — деп оортан айткырым.

— Өг-бүдөмн чегирттир аш-кар, чегирттир шылар кылдыр меге дулаал көрүр — деп ол чу-гаазалым. — Хамыктын мурунда ол-дүр. Кайымын, урууларым болгон амаага эеп чеге боорун кү-зөп тур мен.

— Инды-дыр, Силерге дула чегирттир кылдыр дээр — деп азын хамыктым. — Партия хөөр-комунун секретарына телефон до-лаар мен, Силерге кичкейгөн са-лырды, Силерин ажалга кийин талала, Силерин мергежид чегир алырларга дула чегирерин оортал дийл көрөй. Мынчанга ар-сеп-тидиг ажаллаарын кылдыр көр-түр. Силерге чала боорун дийл көр-түр. (Оор чоразан кижиге чала боор деп чүвени бола көртүр!) (Накты. Адыш часкаашкыны).

Ол чорук чүгө бистин совет байлаал-да болушар аралган. (Адыш час-каашкыны).

Болушарга бажын түдүп азын дээр Силерге чала боор, азы ар-дэм бар чүе бола, Силерге квар-тира боорун дийл көрөй, мынчан эвешти талар Силер. (Бисте квар-тира халасын дегелде эи-не эвешти билдирет болот; оу ужу эртертен талар кылдыр чугаазал-пай мен, чүгө дээр ол аш-ка-рентилер ол бажында бажы ажаа-чынын дегелде бестин четпес боор).

Мээң чугаалажын орган кижим мынча дээр: — Ол кончуг-ла эки болур ийик. Силерге өөрүп четирер мен. Анаа бүтүрөп, оон-биле кижиге өзү-биле чугаалажын турарына чу-гаалажыга үзөңгө ол бүтүрөп, чагаанын автору менден мындиг дийл кылды: — Эш Хрущев, турсаа кыл-дыр Силерин-биле кады чуруука тырттырары мээң кончуг күзө-чиги билер көрүр. (Накты. Адыш часкаашкыны).

— Ону кылды болур, чүгүзү тырттырар кижиге эки болур, чокк олурун алыр — деп ааа харым-лажым.

Божа олурттарымыска, бистерин чүгүзүк тырттырар. Чүгүзүк апаа чоругуу бээрин алаан мен. Ол чүгүзүк апаа чоругуу берген. (Адыш часкаашкыны).

Чугаалажыкмыла көпкөк безин мырынай чогү чугаалажыктын түнөсүндө илереп келди.

— Чүгө азынча чегир алыр эвес, харын кадаймырга болгон уруугаарыга бестеринг чеге боор таланы-биле Силерге дулаал көрөй — деп мынчан апаа чугаа-лажым.

Ол азынча чана берген, ону ажалга таарыштыр тургузуп дула-лаан. Оон канчаар ажаллап, бодун калыг туттууну турарын билер келерин дийлөм мен. Ол чүдүрү-чүлөп ажаллап турарын болгон ба-гай эвес ажаллап ал турарын мээң дымнаам. Ол эки чурттап турар дымнаамын дийлөм болду. Ду-ла чегиртти дээр өөрүп четирерин илерейлөм болду. (Ургүлчүлөдиг адыш часкаашкыны).

Бистин амыралымын фак-тыларын бироза ол-дүр, эштер. Чагаанын автору — дийлг, тодара-гай кий-дир.

Ол чагааны болгон оон ээлини азы-бүрү көрүп болур турган. Инчалы дээр оор ужурунда дөрт улаа шийттирп чоразан кийи бж-жөн болот. Ону ажалга кийип чоразан-дыр, а ол оозун каапкан, баа дагып ооразын чорутар турган-дыр, а ам эзеп мээң-биле ужурашкырын күзөй берген-дыр, — оу тутуп азынча, харымсалга кийипер деп чугаазал болур тур-ган-дир. Ол бир азын көргүшкү-дүр.

Инчалдыр көргүшкүн ол кижиге чүгө берип болу деп турганмын чам? Инчалдыр көргүшкүн шын оруктан дайып дүшкөн кийи на-ра-башыга болуун оор мергежидин бестин алырныг чегирер ийик, мынчага бистин ажал-хөөрөшкөн кийи херек болот. Ол кижини шын орукка тургузар талала, бир азын көргүшкүн херек, кижиге, оон эки шынардына бүтүрөп шынарды херек. Ол коммунист тургузукунун илепейлг кийи-жичкан болуп шылар бе? Ша-лаар, эштер! (Динитиги адыш часкаашкыны).

Индиги таарымчаларын тодара-дып бижир дугайында бүтүлөп хулаа-диг болгон «Педогогика шугула-диг» бүтүлөп суралгы автору Антон Семенович Макаренко-биле чаржыры мээң берге. Ол баа-ла, кижини чаагы чоругу, кижиге бүтүрүлгөн уулу күзөй көрү-гөн. Мынчанга кымга кичкейгөн салгынын болгон кымга бүтүрөп турганмын, кижиге ол бүтүрөп чүгө-чүс катан кайы хире артык күштерин кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Мээң денешкенимден чамдык кижилер дүшкөн хире денешкенин дийлөп чалаас. Инчаллажык мени шын билер алыр боор силер деп бой-дир мен. Чага-биле бо факт мөө мурунда чугаазалык чүгө чүгө хамарышкан. Кижилерин кижилерин болгон эде кижилеринин айткылыгы — ол эи чугаа айткылыгы болуп турарын көргүзө дээр ол фактын айт-тым. Бистин чүгүзүтүсө кеминг-сөөктөр үз-дөдөчүлөп болгон өлүктүрүчү чоразан кижилер бистин бистер шугулуусу эки билер болот бис. (Адыш часкаашкыны).

Менден чүгө күзө-дир Силер, чүгүзү-биле Силерге дулаал болур мен? — деп оортан айткырым.

— Өг-бүдөм

